

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De bonnetjesjacht schiet door [I]

Ja, wetticisme kweekt angstige bestuurders

door *Jaap Smit*

De auteur is Commissaris van de Koning in Zuid-Holland.

Jaren geleden zag ik op de kamer van een oude dame een afbeelding van de beeldspraak van 'de brede en de smalle weg' hangen. Ze was doodsbang voor de dood: ze vond van zichzelf dat ze niet voldoende het smalle pad van de pure gelovige had bewandeld en vreesde daarom het oordeel van God. Het voorgaande gaat uit van een mensbeeld dat het mijne niet is, namelijk dat de mens van nature slecht en niet te vertrouwen is en dat 'velen geroepen zijn en slechts weinig uitverkoren'. Het is een manier van geloven die de mens angstig maakt en hem zijn vrijheid om te handelen ontnemt. Het roept een wetticisme op bestaande uit vele regels, codes en wetten, en bovendien, wat nog erger is, een ongezonde manier van sociale controle.

Ik overweeg om de afbeelding zoals die in die kamer van die oude vrouw hing, in mijn huidige werkkamer te hangen. De huidige discussies rond integriteit en de manier waarop

daarmee omgegaan wordt, doen mij sterk denken aan dat oude geloof, dat velen inmiddels hebben afgezworen. In die discussies zie ik die brede en die smalle weg terug. En wat ik mis is het 'begaanbare pad'!

Ik zie angstige of zeer voorzichtige bestuurders 'die maar niets meer declareren om geen gedoe te krijgen', die zich haast 'schamen' voor elke maatschappelijke nevenfunctie die zij bekleden, die weinig of niet meer durven deel te nemen aan netwerkbijeenkomsten om geen enkel risico te lopen, en die met de nodige schroom bekennen dat zij op een buitenlandse reis zijn gegaan om de belangen van hun organisatie of overheid te dienen.

Het is niet meer een boze god die ons angst aanjaagt, maar de boze publieke opinie, die elke functionaris in het openbaar bestuur a priori lijkt te wantrouwen. Sommige media weten er goed raad mee en onderzoeksjournalisten spitten schoenendozen bonnetjes door op zoek naar die ene verkeerde declaratie.

* * *

Integriteit is een boekhoudkundig en juridisch onderwerp geworden dat de handlingsruimte die nodig is om in het publieke belang te acteren in ernstige mate beperkt en zo die smalle weg creëert die wellicht leidt

tot een ongeschonden blazoën, maar niet tot de juiste krachtdadige leiding die in deze tijd gevraagd wordt.

Integriteit is een woord dat past in de wereld van de moraal en niet in de wereld van de rechter. Met die moraal is iets ernstigs aan de hand. Het ontbreken van een ‘gezond moreel kader’ dat breed gedragen en gehanteerd wordt, heeft tot gevolg dat we onze ‘morele veiligheid’ zoeken in juridische teksten en oordelen. Het is een digitale manier van denken en handelen die geen grijze gebieden toelaat en geen afwijkingen verdraagt van wat schriftelijk is vastgelegd en vooral is onderkend.

Iedere ‘zonde’ is onvergeeflijk, en ook al wijst een onderzoek uit dat er feitelijk niets mis is, dan is het de boze publieke opinie die het laatste oordeel velt.

Integriteit laat zich niet vangen of definiëren in regels en codes, maar is onderwerp van een terugkerend gesprek waarin men elkaar de nieren proeft

Integriteit laat zich niet vangen of definiëren in regels en codes, maar is onderwerp van een terugkerend gesprek waarin men elkaar de nieren proeft en de dilemma’s uit de praktijk bespreekt en elkaar waar nodig tot de orde roept.

Ik zoek het ‘begaanbare pad’ en dat zijn we kwijtgeraakt mede doordat een aantal bestuurders de brede weg te breed hebben gemaakt. De grenzen van het toelaatbare zijn overschreden en de juiste maatvoering was weg.

Het gaat om het besef dat je als functionaris in het openbaar bestuur een grote verantwoordelijkheid hebt en er zit voor het publieke belang en niet voor je eigen belang of dat van je vrienden en familie. Dat vraagt om een grote dosis moreel besef om in lastige dilemma’s de juiste en verantwoorde keuze te kunnen maken. Want daar draait het vaak om, om dilemma’s, en het eigenaardige daarvan is dat er geen sprake is van een keuze tussen goed en fout, maar van een keuze tussen twee mogelijkheden die elk hun bezwaar hebben. Het is precies de kunst van besturen om op dat ‘gladde ijs’ de juiste afwegingen te maken en die vervolgens te kunnen verantwoorden. Het lijkt er in deze tijd op dat we ons niet meer op dat gladde ijs durven te begeven en er liever omheen lopen om elke mogelijke uitglijder te voorkomen. Dat levert niet de sterke bestuurders op die we nu zo hard nodig hebben.

* * *

Als wetten overtreden worden, als belangenverstrengeling leidt tot aantoonbare misstanden, past geen genade en spreekt de rechter. Maar tegelijkertijd heeft de bestuurder handelingsruimte nodig om zijn werk te doen. Daar hoort vertrouwen vooraf bij en begrip voor de ruimte die nodig is.

In die ruimte moet de bestuurder zich met een gezond moreel besef bewegen en afwegen. En daar hoort dan bij dat je je in verschillende kringen en netwerken begeeft, dat je geregeld ‘buiten de deur’ eet, en dat je je maatschappelijke betrokkenheid vormgeeft in verantwoorde nevenfuncties. Maar dat alles uiteraard, net als bij drank, met mate, gekoppeld aan de bereidheid om je te verantwoorden aan degene die jou het vertrouwen vooraf gegeven heeft.